

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt lausuntoani hallituksen esityksestä eduskunnalle pienten riita-asioden menettelyä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 89/2025).

Hallituksen esitys koskee menettelyä asuinhuoneiston vuokraamiseen liittyvissä riita-asioissa silloin, kun riidan rahallinen intressi on enintään 10 000 euroa. Esityksen tavoitteena on parantaa oikeuden saatavuutta vuokrasaatavia ja häättöä koskevissa riita-asioissa. Oikeuden saatavuuden parantamiseksi menettelyä on pyritty yksinkertaistamaan oikeudenkäyntikuluriskin madaltamiseksi ja menettelyn jouduttamiseksi. Esityksen tavoitteet ovat sinänsä linjassa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien perus- ja ihmisoikeusnormien kanssa. Esityksessä on tarkasteltu lainsäätämisyjärjestykseen vaikuttavia kysymyksiä huolellisesti ja kattavasti (HE 89/2025 s. 77-89). Voin yhtyä esityksestä ilmenevään päätelmään siitä, että lakiehdotukset ovat hyväksyttävissä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Perustelen tätä kantaani seuraavasti.

Kuten esityksessä on todettu, lakiehdotukset sivuavat perusoikeuksia ja etenkin perustuslain 21 §:n säännöstä oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä useissa kohdin. On sinänsä mahdollista, että vaikka lakiesityksen tavoite on hyväksyttävä ja linjassa perus- ja ihmisoikeusnormeihin, ristiriitaa sanottujen normien suhteen on lakiesityksen yksityiskohdissa. Tarkastelen jäljempänä lakiesityksessä yksilöityjä oikeudenkäynnin osa-alueita tältä kannalta ja pyrin lisäksi selvittämään, onko lakiesityksessä muita säännösehdotuksia, joita tulisi tarkastella lainsäätämisyjärjestyksen näkökulmasta. Lopuksi on tarkoitus esittää joitakin yleisiä huomioita lakiesityksestä, joilla voi olla merkitystä lakia eduskunnassa käsiteltäessä.

Sähköisen asiointipalvelun käyttäminen

Esityksessä velvoitetaan asiakirjojen toimittamiseen sähköiseen asiointipalveluun, kun sellainen on saatu teknisesti toteutetuksi. Velvollisuus sähköiseen asiointiin on varsin vahva, sillä laiminlyönti johtaa sanktioon, joka rinnastuu siihen, että asiakirjaa ei ole toimitettu lainkaan. Esitykseen kuitenkin sisältyy säännös (OK 6A:6.1), jonka nojalla tuomioistuin voi *erityisestä syyistä* sallia asiakirjan toimittamisen muulla tavalla.

Velvollisuutta sähköiseen asiointiin voidaan perustella erilaisin tarkoituksenmukaisuuteen ja kustannusten vähentämiseen liittyvin perustein. Velvollisuus saattaa kuitenkin olla ristiriidassa asianosaisten yhdenvertaisen kohtelun edellytyksen kanssa, jota koskee perustuslain 6 §:n vaatimus yhdenvertaisuudesta lain edessä. Velvollisuus sähköiseen asiointiin ei voine olla ehdoton niin kauan kuin sähköinen asiointi edellyttää laitehankintoja ja valmiuksia tietotekniikan

hyödyntämiseen asioinnissa. Arvioitaessa asianosaisten tosiasiallisia mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin on merkityksellistä, kuinka helppokäyttöistä asioinnista saadaan teknisillä ratkaisulla. Tämä arviointi tulee suoritettavaksi, kun sähköinen käyttöjärjestelmä on saatu valmiiksi.

Lakiesitykseen sisältyy tuomioistuimen harkintamahdollisuus siihen, että asianosaiselle annetaan erityisestä syystä oikeus asioida muulla tavalla. Tuomioistuimen tulisi harkintavaltaa käyttää huomioiden erilaiset asianosaisen tosiasiallisiin asioinnin edellytyksiin liittyvät seikat. Kynnys poikkeamiseen on asetettu verraten matalalle, mihin käytetty ilmaus *erityiset syyt* viittaa. Poikkeamismahdollisuus tuomioistuimen erillisellä harkinnalla on nähdäkseni riittävä tae siitä, että asianosaisia kohdellaan yhdenvertaisesti sähköiseen asiointiin velvoittamisessa.

Johtopäätöstä edustuksen perustuslainmukaisuudesta tukevat perustuslakivaliokunnan lausunnot vastaavanlaisista lakihankkeista (PeVL 5/2016 ja 4/2018). Perustuslakivaliokunnan jälkimmäisessä lausunnossa on annettu merkitystä sille, että velvollisuus kohdistuu elinkeinonharjoittajan asemassa oleviin tahoihin. Vuokrasuhdetta koskevassa asiassa merkittävä osa asianosaisista on yksityishenkilöitä. Tilannetta ei siten voida arvioida samoin kriteerein kuin summaarisen riita-asian kohdalla (PeVL 4/2018). Yksityishenkilön kohdalla velvollisuudesta voidaan kuitenkin tuomioistuimen ratkaisulla poiketa edellä todetuin tavoin, mikä on perusoikeusnäkökulmasta riittävää.

Todistelun rajoittaminen

Esityksen perusteluissa on tarkasteltu verraten laajalti todistelun rajoittamista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Yleisesti ottaen todistelun rajoittamista tulee arvioida eri perustein rikos- ja riita-asioissa. Rikosasiassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen velvoitteet ovat laadultaan pidemmälle vietyjä ja ehdottomampia, koska asianosaisten välillä lähtökohtaisesti on merkittävä ero mahdollisuuksissa todistelun hankkimiseen ja esittämiseen silloin, kun rangaistusvaatimuksen esittäjänä on syyttäjäviranomainen. Riita-asiaan ei tällaista näkökohtaa liity.

Vuokrasuhdetta koskevissa oikeudenkäynneissä asianosaiset ovat joko yksityishenkilöitä tai elinkeinonharjoittajia, joiden välillä voi olla eroja taloudellisissa resursseissa, mutta ei suoranaisesti edellytyksissä todisteiden hankkimiseen. Yksityishenkilöiden ilman avustajaa hoitamille oikeudenkäynneille on tavanomaista, että tarpeetonta todistelua nimetään herkemmin eikä välttämättä ymmärretä todistelun merkitystä ratkaistavan kysymyksen kannalta. Tällaisessa oikeudenkäynnissä tuomioistuimella tulee olla harkintavaltaa siihen, mikä todistelu on oikeudenkäynnissä merkityksellistä ja hyväksyttävissä esitettäväksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 (d) kohtaa sovelletaan rikosasioiden käsittelemiseen, joten tähän liittyvällä oikeuskäytännöllä ei ole välitöntä merkitystä riita-asioissa. Ihmisoikeustuomioistuin on myös rikosasioissa hyväksynyt sen, että todistelun esittämistä rajoitetaan lainsäädännössä ja tuomioistuinten ratkaisuin, kunhan todistelun rajoittamiselle on asiallinen peruste ja rajoittamista koskevat ratkaisut perustellaan.¹ Keskeinen aihepiiriä koskeva suuren jaoston ratkaisu on *Murtazaliyeva v. Venäjä* (2018), jossa kaikkea puolustuksen nimeämää todistelua ei ollut otettu vastaan eikä kaikkiin todisteluun liittyviin pyyntöihin ollut suostuttu.

¹ Ks. Jämsä, Jurkka: Oikeudelliset todistelurajoitteet rikosasiassa, Suomalainen Lakimiesyhdistys 2020, s.145-146.

Arvioinnissa oli merkityksellistä, miten asianosainen oli perustellut todistelua koskevat vaatimuksensa. Olennaista oli myös se, että todistelun rajoittamista koskevat ratkaisut oli perusteltu ja todistelu syytteen tueksi oli ollut laajaa ja se oli sisältänyt erilaisia todistuskeinoja.²

Riita-asiassa ihmisoikeussopimuksen loukkaus saatettaisiin todeta tilanteessa, jossa tuomioistuin on rajoittanut ainoastaan toisen asianosaisen nimeämää todistelua pystymättä perustelemaan todistelun rajoittamista todisteiden tarpeettomuudella tai muilla vastaavilla syillä. Yksittäistapauksessa tuomioistuimen menettely luonnollisesti voi muodostua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkaukseksi, mutta tämä mahdollisuus on olemassa lainsäädännön muotoilusta huolimatta.

Ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut pienriitamenettelyä sopimusvelvoitteiden kannalta tapauksessa *Pönkä v. Viro* (2017), jossa tuomioistuin ei ollut suostunut järjestämään suullista käsittelyä riita-asian vastaajan nimeämien todistajien kuulemiseksi. Ihmisoikeustuomioistuimen enemmistö (ään. 5-2) enemmistö katsoi menettelyn loukanneen 6 artiklan 1 kohtaa. Pääasiallisena perusteena tälle oli, että kansallinen tuomioistuin ei ollut perustellut riittävästi todistelun rajoittamista koskenutta käsittelyratkaisua (kohta 36). Vähemmistöön jääneet jäsenet pitivät perusteluja riittävänä tapauksen olosuhteissa, koska vastaajan väitettä oli käsitelty aikaisemmin rikosasiassa, jolla oli liittynyt riita-asiaan. Ratkaisu on sikäli olennainen, että siinä on arvioitu vastaavanlaista pienriitamenettelyä kuin lakiesityksen kohteena on. Lopputuloksesta ei kuitenkaan voida tehdä päätelmiä, että pienriitamenettely tai mahdollisuudet todistelun rajoittamiseen itsessään olisivat ristiriidassa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kanssa.

Lakiesityksen 13 § mahdollistaa todisteen epäämisen myös silloin, jos se on asian asianmukaisen käsittelyn edistämiseksi perusteltua. Lakiesitys laajentaa jossakin määrin mahdollisuuksia todistelun rajoittamiseen siitä, mikä on tuomioistuimen toimivallassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:n nojalla. Säännös antaa verraten laajan harkintavallan todisteiden epäämiseen, mitä pidetään pienten riita-asioiden menettelyssä tarpeellisenä. Edellä lausuttu yksityisten asianosaisten prosessitoiminnasta huomioon ottaen säännöstä voidaan puoltaa tarkoituksenmukaisuussyistä. Jos tuomioistuin soveltaa säännöstä yhdenvertaisesti suhteessa asianosaisiin ja perustelee todistelun rajoittamista koskevat ratkaisunsa, säännös itsessään ei ole ongelmallinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta. Lainsäädäntöteknisesti voisi kuitenkin olla parempi vaihtoehto kirjata edellytys asianosaisten yhdenvertaisesta kohtelusta lakiesityksen 13 §:n sanamuotoon.

Ratkaisun perusteleminen

Ihmisoikeussopimus sinänsä edellyttää tuomioistuimen ratkaisun perustelemista. Sopimusvaltioissa on huomattavaa vaihtelua sen suhteen, millä tavalla ratkaisut perustellaan eikä sopimuksesta tästäkään syystä voida tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä siitä, minkälainen perustelutavan tulisi olla. Tähän vaikuttaa sopimusvelvoitteiden lisäksi kansallinen lainsäädäntö ja tuomioistuinten vakiintunut käytäntö perustelemisesta.

Perustelemisen tason pitäisi yleisesti ottaen olla sidoksissa asian laatuun ja oikeudelliseen vaikeuteen. Vuokrasaattavia ja häätöä koskevat asiat eivät ole oikeudellisesti vaativia eikä niihin

² Ks. myös *Perna v. Italia* (2003), *Sigurdur Einarsson v. Islanti* (2019), *Keskin v. Alankomaat* (2021), *Vasarab ja Paulus v. Sveitsi* (2023) ja *Skoberne v. Slovenia* (2024).

yleensä liitty laajaa todistelua tai ainakaan pitäisi liittyä. Tähän nähden tuomioistuimelta ei vaadittane pääsääntöisesti laajoja perusteluita etenkin näytön osalta.

Lakiesityksen 17 §:ssä on täsmennetty perusteluvelvollisuutta siten, että ratkaisun perusteluissa on lyhyesti todettava, mihin näytöstä tehty johtopäätökset perustuvat sekä mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu välittömästi perustuu. Perustelemisen perusnormista (OK 24:4) on poikettu siinä suhteessa, että lakiesityksessä on pyritty tiiviiseen näytön perustelemistapaan. Tavoite on sinänsä asianmukainen, koska tuomioistuimet toisinaan perustelevat tarpeettoman laajasti näyttöä, mikä itsessään ei edes ole näyttöratkaisun perustelemista vaan näytön referoimista. Lainsäädännössä tämän tavoitteen julkittuominen on perusteltua, koska se osoittaa myös asianosaisille sen, mitä tuomioistuimen perusteluilta on lupa odottaa. Perustelemista koskeva täsmäntävä säännös ei ole ristiriidassa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksen kanssa.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

Lakiesityksessä on asetettu enimmäismäärät vastapuolen korvattavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista (OK 21:8a). Korvattava euromäärä on alhaisempi, mikäli asia ratkaistaan pääkäsittelyä toimittamatta. Pääkäsittelyn jälkeen voittanut asianosainen voi saada enintään 1 000 euron suuruisen korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan vastapuolelta. Säännös ei sinänsä rajoita asianosaisen oikeutta hankkia lainoppinutta avustajaa eikä asianosaisen maksuvelvollisuutta suhteessa oikeudenkäyntiavustajaan, vaan ainoastaan vastapuolen korvausvelvollisuutta.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus on kysymys, joka ihmisoikeustuomioistuimessa on useimmiten tullut arvioitavaksi oikeuteen pääsyä tarkasteltaessa. Korkeat oikeudenkäyntikulut voivat tosiasiallisesti aiheuttaa esteen tuomioistuimeen pääsulle. Erityisen ongelmalliseksi oikeudenkäyntikuluriski muodostuu silloin, kun asianosaisten taloudellisissa resursseissa on huomattava epätasapaino.³

Lakiesityksen perusteluissa on tarkasteltu kysymystä oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärästä laajasti ja myös muiden perus- ja ihmisoikeuksien kannalta kuin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin. Olen itse sillä kannalla, että tuomioistuimeen pääsyä mahdollistavia ja oikeudenkäyntikuluriskejä vähentäviä lainsäädäntöhankkeita voidaan lähtökohtaisesti pitää oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä vähintäänkin välillisesti tukevinä eikä niihin pääsääntöisesti liity ongelmia ihmisoikeussopimuksen kannalta.

Eri tavoin asiaa tulisi arvioida, jos enimmäiskorvaukset olisivat epäsuhdassa menettelyssä käsiteltävien riita-asioiden intressiin tai korvaussäännökset kohdistuisivat eri sisältöisinä eri asianosaisiin. Menettelyssä käsiteltävien vuokrasaatavien enimmäismäärä on rajoitettu 10 000 euroon ja menettely on pyritty sääntelemään sellaiseksi, jossa yksityinen asianosainen kykenee hoitamaan asian ilman oikeudenkäyntiavustajaa. Nämä reunaehdot huomioon ottaen voidaan pitää oikeasuhteisena, että vastapuolen korvattavaksi määrättyjä oikeudenkäyntikuluja on määrällisesti rajoitettu nyt esitettyihin euromääriin. Enimmäismäärät ovat oikeassa suhteessa menettelyssä käsiteltävien riita-asioiden taloudelliseen intressiin sekä asioiden laatuun ja laajuuteen nähden.

³ Ks. Saarensola, Satu: Oikeudenkäyntikulut ja kohtuullisuus – tutkimus kulujen jakautumisesta taloudellisesti tai muutoin eriarvoisten asianosaisten kesken, Suomalainen Lakimiesyhdistys 2017 s. 220-233.

Vastapuolen korvattavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärien kirjaaminen lakiin on perusteltua myös sikäli, että asianosaiset voivat varautua kuluihin jo ennakolta ja arvioida enimmäismäärien perusteella taloudelliset resurssit, joita he ovat valmiita uhraamaan oikeudenkäyntiin. Sääntely lisää ennakoitavuutta, mitä voidaan pitää myönteisenä asianosaisten oikeusturvan näkökulmasta.

Oikeusavun myöntäminen

Vuokrasaatavia ja häättöä koskevissa asioissa on pyritty luomaan menettely, jossa asianosaiset pystyvät hoitamaan asiansa tuomioistuimessa ilman oikeudenkäyntiavustajia. Tähän nähden on hyväksyttävää, että oikeusavun saatavuutta on rajoitettu. Riita-asiassa kynnys oikeusavun myöntämiselle voidaan asettaa korkeammalle kuin rikosasioissa.

Oikeusavun tarpeellisuus voidaan kytkeä myös asian laatuun, sillä menettelyn monimutkaisuus tai asian oikeudellinen vaativuus saattavat edellyttää oikeudenkäyntiavustajaa valtion varoista silloin, kun asianosaisella ei ole mahdollisuuksia avustajan hankkimiseen omin varoin. Vuokrasaatavia tai häättöä koskevassa asiassa menettely itsessään on yksinkertaista eivätkä käsiteltävät oikeudelliset kysymykset ole erityisen vaativia.

Lakiesityksen päätelmään lakiesityksen ristiriidattomuudesta perustuslain ja ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa voi perustellusti yhtyä.

Pienten riita-asioiden menettelyn soveltamisala

Lakiesityksessä soveltamisala on rajoitettu vuokrasuhteisiin perustuviin vaatimuksiin, jotka ovat pääomaltaan vireilletulohetkellä enintään 10 000 euroa. Menettelyssä voidaan käsitellä euromääräisten vuokrasaatavien lisäksi muun muassa häättöä ja vuokrasuhdetta koskevaa vahvistuskannetta. Edellytyksenä olisi lisäksi, että asia laadun tai laajuuden vuoksi sopii menettelyyn.

Prosessuaalisessa lainsäädännössä voidaan yleisesti ottaen määrätä erilaisia euromääräisiä rajoja, jotka rajoittavat tietyn menettelyvaihtoehdon soveltamisalaa. Suomessa voidaan esittää esimerkkinä jatkokäsittelylupamenettely, jossa nykyään ainut rajoitus koskee tosin vankeusrangaistuksen vähimmäispituutta. Aikaisemmin rajoitus liittyi riita-asioiden euromääräiseen intressiin. Myöskään kansainvälisesti ei ole poikkeuksellista, että menettelyn soveltamisalaa on rajoitettu rahallisen intressin perusteella.

Euromäärään ankkuroituva rajoitus on itsessään objektiivinen ja ennustettava eikä aiheuta ongelmia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten suhteen. Lakiesityksessä on lisäksi tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan mahdollistava säännös, joka edellyttää käsittelyä tavallisessa riita-asian käsittelyjärjestyksessä silloin, kun asia ei laadun ja laajuuden puolesta sovellu pienten riita-asioiden menettelyyn (OK 6A:2.2).

Tiedoksianto

Lakiesitykseen sisältyy muutos oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3b §:ään, joka koskee puhelintiedoksiantoa. Puhelintiedoksianto on ollut käytössä summaarisissa riita-asioissa, joita koskee oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §. Erona pienriitamenettelyssä käsiteltäviin on, että summaarisena käsitellään kantajan riidattomiksi ilmoittamat riita-asiat. Tähänkin saakka myös häätöä koskeva asia on voitu tiedoksiantaa puhelimitse, jos kantaja on ilmoittanut käsityksensä asian riidattomuudesta.

Tiedoksianto sinällään on keskeinen osa oikeudenkäyntiä, koska sen perusteella vastaaja saa tiedon asian vireilletulosta ja ne tiedot, joiden perusteella hän kykenee arvioimaan omaa suhtautumistaan asiaan. Puhelintiedoksianto soveltuu tiedoksiantoon silloin, kun kysymys on selväpiirteisestä asiasta, jonka tiedoksiantoon ei liity laajoja asiakirjoja. Vaikka puhelintiedoksiantoa ei käytettäisi, tosiasiallinen tiedoksiantotapa on pitkälti haastemiehen harkinnassa, joka vastaa tiedoksiannon oikeellisuudesta. Erona puhelimitse suoritettavaan tiedoksiantoon on tällöin ainakin se, että haastemies luovuttaa tiedoksiannettavat asiakirjat asianosaiselle.

Pienriitamenettelyssä käsiteltävät asiat eivät täysin rinnastu riidattomiin summaarisiin velkomuksiin, mutta ovat laadun ja laajuuden puolesta tavallisia riita-asioita yksinkertaisempia. Tätä osoittaa menettelyn sääntelevä sellaiseksi, että asianosaiset voivat hoitaa asian tuomioistuimessa ilman oikeudenkäyntiavustajia. Puhelintiedoksiantoa voi lähtökohtaisesti pitää soveltuvana menettelynä. Tätä voidaan perustella silläkin, että tuomioistuimella säilyy harkintavalta sen suhteen, soveltuuko puhelintiedoksianto käytettäväksi yksittäistapauksessa (OK 11:3b.2).⁴

Perustuslakivaliokunta on arvioinut puhelintiedoksiannon perustuslainmukaisuutta summaarisia riita-asioita koskeneen lakiesityksen yhteydessä (HE 190/2017). Sanottuun esitykseen sisältyi puhelintiedoksiannon käyttöönotto summaarisia haastehakemuksia tiedoksiannettaessa.⁵ Perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan kiinnittänyt huomiota puhelintiedoksiantoon arvioidessaan lakiesityksen perustuslainmukaisuutta (PeVL 4/2018).

Muita havaintoja

Pienriitamenettelyä koskevaan esitykseen liittyy kolme kohtaa, jotka tuon esille niiden kuitenkin vaikuttamatta lainsäätämisyjärjestykseen. Kohdat liittyvät ennemmin lakivaliokunnan toimialaan.

Ensinnäkin esityksessä on pohdittu sitä, soveltuvatko pienriitamenettelyssä ratkaistavat riita-asiat kärjänotaarin käsiteltäväksi. Esityksessä on ehdotettu lisättäväksi tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 16 §:ään (2019/210) säännös siitä, että kärjänotaari voisi laamannin määräyksellä ratkaista pienriitamenettelyssä käsiteltävän asian. Ehdotusta on perusteltu sillä, että nykyisin voimassa olevan säännöksen mukaan kärjänotaari voi käsitellä rahamääräisen riita-asian, jossa riidan intressi on enintään 20 000 euroa. Lisäksi edellytetään, että asia laatunsa ja laajuutensa puolesta soveltuu kärjänotaarin ratkaistavaksi.

⁴ Tämä on todettu myös HE 89/2025 s. 60.

⁵ HE 190/2017 s. 29-30.

Pienriitamenettelyssä on kysymys enintään 10 000 euron vuokrasaatavista, hädöstä tai vuokrasuhteeseen liittyvästä vahvistuskanteesta. Lisäksi edellytyksenä on, että asia soveltuu laatunsa ja laajuutensa puolesta menettelyyn. Tämä sinänsä puoltaa käräjänotaarin toimivaltaa. Tarkoitus kuitenkin on, että asianosaiset voivat hoitaa asiansa ilman oikeudenkäyntiavustajia. Tässä tarkoituksessa tuomarin prosessinjohtolle on asetettu tavanomaisesta jossakin määrin poikkeava merkitys. Joissakin lakiesitykseen sisältyvissä säännöksissä tuomarin toimivaltaa on laajennettu suhteessa tavanomaiseen riita-asiaan. Näin on esimerkiksi todistelun rajoittamisen, perusteluvollisuuden ja sähköisestä asioinnista poikkeamisen suhteen.

Tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 16 §:n 3 momentin nojalla laamanni on velvollinen harkitsemaan sitä, onko yksittäinen riita-asia liian vaikea käräjänotaarin ratkaista. Isommissa käräjäoikeuksissa käräjänotaareja on runsaasti eikä laamanni välttämättä ole kovin hyvin perillä yksittäisen notaarin valmiuksista, vaikka hän perehtyisi asiaan, jota käräjänotaarin käsiteltäväksi ehdotetaan. Lakiesitystä eduskunnassa käsiteltäessä voisikin edellä mainituista syistä vielä arvioida, soveltuvatko pienriitamenettelyssä käsiteltävät asiat käräjänotaarin ratkaistaviksi.

Toiseksi lakiesitys sisältää poikkeuksen siitä, että asianosainen voi käyttää oikeudenkäyntiavustajana ainoastaan asianajajaa, luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa tai julkista oikeusavustajaa. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin 2 kohtaan on tarkoitusta lisätä säännös siitä, että myös muu tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana pienriitamenettelyssä. Ehdotusta on perusteltu sillä, että ”koska oikeudellisen avun hankkimisen kynnyksellä nykyistä korkeammalla, olisi perusteltua sallia muunkin henkilön kuin nykyiset kelpoisuusvaatimukset täyttävät juristin tarjota sitä”.⁶

Lakiesitys ei rajaa oikeudenkäyntiavustajaa siten, että avustajana voisi olla ainoastaan lakimieskoulutuksen hankkinut henkilö. On mahdollista ja todennäköistä, että myös muut henkilöt voisivat tarjota asianosaisille avustajan palveluita. Käytännön kokemukset niin sanotuista maallikoista oikeudenkäyntiavustajina ovat yleisesti ottaen huonoja. Jos pienriitamenettelyssä on tarkoitusta mahdollistaa asianosaisten asianajo ilman oikeudenkäyntiavustajia, tätä tavoitetta ei tue, että asianosainen hankkii itselleen oikeudenkäyntiä ymmärtämättömän tai muuten taitamattoman avustajan.

Tuomioistuimen on sinänsä mahdollista puuttua avustajan toimiin siinä missä lainoppineen oikeudenkäyntiavustajan menettelyynkin. Puuttumismahdollisuutena on lähinnä esiintymiskiellon määrääminen silloin, kun avustaja ei ole valvontalautakunnan toimivallan piirissä eikä häneen voida kohdistaa valvontalautakunnan määräämiä seuraamuksia.⁷ Esiintymiskieltoon seuraamuksena liittyy kuitenkin merkittäviä, sen tehokkuutta vähentäviä puutteita. Esiintymiskielto voidaan määrätä ainoastaan vireillä olevassa asiassa. Jos esiintymiskieltoa päädytään harkitsemaan, se tapahtuu käytännössä asian hoitamisessa ilmenneiden puutteiden tai laiminlyöntien perusteella. Avustajan taitamattomuus harvoin on tuomioistuimella tiedossa etukäteen. Avustajan virheelliseen toimintaan voidaan siten puuttua vasta jälkikäteen, jolloin hän on ehtinyt aiheuttaa haittaa päämiehelleen ja mahdollisesti myös oikeudenkäynnille. Esimerkiksi

⁶ HE 89/2025 s. 61.

⁷ Laki asiaajista 6a § 1 mom. (2011/716).

pääkäsittelyssä ilmenevät ongelmat voivat johtaa pääkäsittelyyn peruuttamiseen, joka on merkittävä haitta asiassa, joka pitäisi käsitellä tuomioistuimessa joutuisasti.

Oikeuskäytäntö esiintymiskiellosta viittaa siihen, että ylemmät tuomioistuimet ovat suhtautuneet varsin pidättyvästi ja varovaisesti seuraamuksen käyttämiseen. Esiintymiskielto ei siten välttämättä johda siihen, että kelvottomaksi osoittautuneen avustajan toiminta rajoittuisi pidempiaikaisesti. Esiintymiskieltoa ei myöskään voida määrätä muutoin kuin yhtä tuomioistuinta koskevaksi (OK 15:10a.1).

Lakiesityksessä on tuotu esille, että avustajalta joka tapauksessa edellytetään rehellisyyttä ja sopivuutta kyseiseen tehtävään. Tuomioistuimella ei ole edellytyksiä arvioida tämänkaltaisia seikkoja yleisellä tasolla eikä ainakaan oikeudenkäyntiä edeltävästi. Edellytykset ovat siten luonteeltaan illusorisia eivätkä tosiasiasa mahdollista oikea-aikaista reagoimista avustajan toiminnan puutteisiin. Lakiesitystä eduskunnassa käsiteltäessä olisikin syytä arvioida, onko riittäviä perusteita poiketa oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle asetetuista edellytyksistä pienriita-asioissa.

Kolmanneksi lakiesityksen 9 §:ssä säännellään siitä, että käräjäoikeuden tulisi käsitellä häätöä koskeva asia ennen muita pienten riita-asioden menettelyssä käsiteltäviä asioita. Säännöksen tavoite on asianmukainen ja perusteltu. Säännöksen sanamuoto on kuitenkin epäselvä siltä osin, edellyttääkö häätöasian viivytyksetön käsittely etusijaa suhteessa aikaisemmin vireille tulleisiin vuokrasaatavia koskeviin asioihin. Jos vuokrasaatavaa koskevassa asiassa on määrätty pääkäsittely ennen häätöasian vireilletuloa ei voitane ajatella, että pääkäsittely olisi häätöasian käsittelemiseksi peruttava. Tällaista menettelyvaihtoehtoa ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Säännöksen sanamuodon täsmentämistä tarkoittamaan samaan aikaan vireilletulevia asioita voisi edellä todetusta syytä harkita.

Muilta osin lakiesitys ei anna aihetta lausuntoon.

Tampereella 9. joulukuuta 2025

Antti Tapanila

OTT, prosessioikeuden dosentti, kärjätuomari